

Amprenta unui gând

Un duet poetic – între nostalgie și tandrețe

Elisaveta Novac – Cătălina Novac

• Ion Andreiță
fălmar, cu condiul

Mamă și fiică, despărțite de câțiva lustri (nu mulți) menite aceleleași chemări: Poezia. Una - aflată la un popas de pisc; cealaltă - în plin urcus. Interpretând partituri diferite, ambele sunt pătrunse de același tulburător flux poetic.

Elisaveta Novac, „Grădina Salamandrei” - antologie poetică selectivă, Editura Tiparg, Pitești, 2015. Antologia cuprinde poeme - selectate cu exigență cumpanire - din mai toate volumele poetei, eșalonate mai mult sau mai puțin temporal: „Lemn de sticlă”, 1972; „Părinții”, 1973; „Casa cu greieri”, 1974; „Umbra”, 2001; „Ingerii”, 2007; „Grădina Salamandrei”, 1999, cu mai multe reeditări; Nostalgie”, 2008; „Lumină din iubire - stihuri creștine”, 2005 - și „Epistolă către pământeni”, text inedit. Fiecare din aceste volume - secțiuni în antologie - poate constitui, prin valoarea lor, subiectul unei cronici literare; cum, de altfel, rezulta și din cele câteva mențiuni critice atașate la finalul cărții.

În cele ce urmează, eu mă voi opri, mai ales, la „Grădina Salamandrei”: ce este? ce se întâmplă cu această vietate? - aparent banală și adesea ignorată - de ce apelează tocmai la ea, poeta? ce simbolistică descoperă, sau îi conferă, micuței vietăți? Înainte de toate, trebuie reținute câteva opinii ale autoarei, transmise într-un „Argument”, cu care se deschide antologia: „Poezia mea este un cadou pe care mi l-au făcut îngerii și Dumnezeu. Prin creația mea poetică am reușit să creez un univers fascinant, un fel de templu zidit de către îngeri între pământ și cer, păstrând alături satul cu lumea lui ancestrală, cu legendele și cu simbolistica lui. (...) Universul meu poetic este aidoma unei grădini spirituale, rostuite între cer și pământ, din poeme incantatorii de tristețe, de nădejde și de viață...”. Așadar, în acest „univers poetic”, „între pământ și cer”, și-a găsit un propice spațiu spiritual (și) Grădina Salamandrei.

Mica vietate, confundată adesea cu șopârla, de 10-20 de centimetri lungime (în China ajunge la aproape doi metri și 65 de kilograme) vine la noi de acum peste două sute de milioane de ani, din mijlocul perioadei Jurasic, încărcată de simboluri din zorii umanității gânditoare. În Orientul Îndepărtat - Japonia, de pildă - era simbolul longevității și înțelepciunii. În greacă, „salamandra” înseamnă „șopârla de foc”, anticilor conferindu-i valori mitologice. Aristotel o consideră „singurul animal care nu poate fi distrus prin foc”. Cantemir face, și el, referiri la ea, în „Istoria ieroglică”; de asemenea, Dante în „Divina Comedie”. Alchimistii au folosit-o în experiențele lor. Prezentă în heraldică: emblemă - în special pentru unele societăți secrete. La noi, la români, salamandra a căpătat niște însușiri mai concrete, legate de viața și munca oamenilor: în Maramureș, de exemplu, dacă pielea ei era acoperită cu mult galben, anunța zilele călduroase; dacă era mai mult negru - zile ploioase.

O comparație/asemănare s-ar putea face numai cu iguana din America Centrală, de Sud și Caraibe, venerată ca simbol al soarelui și fertilității, încă din vremea aștecilor și maișilor. Columb o amintește în călătoriile sale.

Mai târziu își va face prezența mitică în scrierile lui Gabriel Garcia Marquez. I se consacră un roman: „Iguana”, de Alberto Vazquez-Figueroa. Filmul „Godzila” (1998) este inspirat parțial de iguanelă din Pacific.

Așa dar, cele două vietăți concrete și, în egală măsură, abstracte - au intrat în arta pe ușa din față, cu întregul lor cortegiu de inspirații, simboluri, magii. În ceea ce o privește pe poeta Elisaveta Novac, aceasta i-a

oferit salamandrei o întregă grădină de sentimente, trăiri, experiențe de viață, întrebări - rupte din brazda realului ori ezoterice, exoterice - în căutare de răspunsuri. Cea mai frumoasă, subtilă explicație a acestei stări mitico-filozofico-poetice o dă scriitorul-mitropolit Valeriu Anania, în versurile așezate drept moto la „Grădina Salamandrei”: „De aceea umblă încet prin somnul meu, / Că dacă Salamandra va muri / Sub pasul tău nesimțitor și greu / Din ea o mlață tot va dăinui / De muguri mici poborători în timp / Și-n somnul tău intra-va ca un ghimp / Și va mișca-ntr-o parte și-ntr-o parte / Și n-ai avea odihnă până la moarte”. Acestei Salamandre, poeta îi urzește, îi țese „Grădina zidită de păsări în aer, / zămislire a spiritului / ce se neagă pe sine; / Univers smuls din spațiul incandescent / al ritului crescut din imagini colorate / de sub pleoapele închise, / ameteală a eclipselor de aștri, / citadelă de vânt, / alegorie a eului rătăcit printre sensuri”. O cheie pentru întregul demers salamandric, este ciclul „Convorbirile Salamandrei cu Abisul” - o punere în oglindă a eului cu el însuși, în care unul întreabă, iar celălalt răspunde. Este ceva de „Cântarea cântărilor”, aici - două personaje față-n față - al căror dialog se deschide printr-un „Prolog”: „Salamandra coboră pe drumul rătăcit al unei stele. / Frunzișul gândurilor ei fremătă / o muzică ascunsă, / o muzică nepieritoare / care făcea să dăinuie ființa / în acea totală eclipsă de soare”. Ca într-un „joc de șah” (vezi Marin Sorescu) în care, însă, nu se știe cine are piețele albe și cine pe cele negre; ori, poate, au alte culori, care se schimbă de la un decor la altul. Salamandra „întreabă”: „M-am născut fără umbră. / Pe urmele mele strălucește pustiul. / Din trupul meu coboară cealaltă lume a gândului” - Abisul „răspunde”: „Limba ta cântă lângă flacăra mică / a izvorului ce se prelinge / din carne amiezii halucinantă”. Salamandra: „Limba mea de țărănu adună cuvintele: / diafane păsări ce se zvârcolesc / în somnul meu năpădit de coșmar; / diafane păsări ce bat din aripi în ochii mei / și numai pădurea trupului meu / mai înțelege această oarbă revoltă / și numai stelele trupului meu / mai luminează această adâncă muțenie”. Abisul: „Sub deșertul care te strigă, / care te naște, / care te răsfiră, / care te incendiază, / care tulbură apele gândului tău. // Nu înseamnă că se destramă. // Nu înseamnă că te risipește. // Nu înseamnă că te pierde, / Te preschimbă în stea”. Salamandra: „Cioplește în piatră durerea mea, / chinul meu așează-l în aspre culori, / așterne în țesătura / de sub privirile vremii / chipul meu orgolios”. Abisul: „Statuie vie, / pasare fără somn, / izvor al sângelui / în care arborii se-adapă murmurând, / invenție a gândului / fără odihnă / hoinar, // Stea ori duh al reîntrupării...”. Salamandra: „Nu cunoșc adevăr mai greu decât ura”. Abisul: „Din vina de a năzui ogliindirea. / Din vina de a voi puterea / fără să fii puternică. / Din vina de a fi prea înțeleaptă / pentru a fi puternică. / Din vina de a deveni umilă / în fața puterii. / Din vina de a te afla cu mâinile goale / în fața fiarei. / Din vina de a rămâne cu sufletul împovărat / în fața stelei de nufăr”. ...Și așa mai departe: întrebări cuprinse de dorințe aprinse, de îndoieli chinuitoare, de nevoia acută de cunoaștere și adevăr; răspunsuri reci, profesionale (chiar dacă, pe alocuri, cu o undă compătimitoare) din când în când, în nimic comun cu oracolul Pitiei). Până la întrebarea-dorință mefistofelică, la care nu vine răspunsul așteptat, pentru că Salamandra nu și-a vândut sufletul. Salamandra: „Totul”. Abisul: „Inchipuire!”.

„Grădina - suspendată - a Salamandrei - o amplă parabolă, o alegorie cu „personaje” variabile, în căutarea sensului unic (pierdut?). Posibil un dialog între pământ și Cer, în care cel de jos întreabă, iar cel de Sus răspunde.

Cătălina Novac, „Love” - Versuri - Editura ePublishers, București, 2025 (cu o ilustrație, gravuri, de înalt nivel artistic, datorată talentatului Ion Atanasu Delamare). Impresionează, din capul locului, o anume modestie, o delicatete a prezentării în fața publicului cititor (amintiți-vă sfiala tandră cu care o față de la țară iese/ieșea pentru prima oară la horă); autoarea (debutantă sub semnul Euterpei) nu și subintitulează cartea „Poezii”, dar ține să menționeze „Versuri”. Insușire de artă și caracter bine surprinsă de poeta-academician Ana Blandiana, în textul de pe coperta IV: „Cătălina Novac își așează în biografie această carte de versuri, după o carte de istorie, cu gestul firesc al celui ce scrie ceea ce vede - în jur sau în sine însuși - cu egală curiozitate și empatie, în căutarea suferinței și a fericii. / Reporter în lumea largă și în propria sa viață, autoarea acestor versuri reușește să transforme mirarea despre care vorbea Platon nu doar în cuvintele spuse, ci și în tăcerea de nespus dintre ele, o tăcere care, atunci când e norocoasă, se numește poezie”.

Poate că titlul acestui volum de poezii, căci poezii sunt, dincolo de modestia autoarei, ar fi meritat să poarte titlul Aloha, cu toate că și Love este bine venit - ambele definind iubirea, cu tot alaiul ei de semnificații și nunațe. Aloha, însă, cuvânt din limba hawaiiană, pe lângă iubire, cu acel alai al ei de semnificații și nuante, are ceva mai multe înțelesuri, începând cu tradiționalul salut - cu bună dimineată, bună ziua, bună seara, noapte bună; inclusiv „la revedere” - și continuând cu compasiune, milă, respect reciproc, pace; reprezintă o filozofie de viață. De altfel, inuși volumul începe cu poezia „Aloha azi”: „...Aloha, palme din lacrimă / Paradis hawaian / Muntele Mauna Ala ne unbreste în măreție / Regi îngropați în secret / Cărați în spațe de havaian credincios // Ucis la poale de munte / Să steargă urma / Oasele regilor hawaieni - putere eternă. / Dar havaianul credincios are un secret / Sămânța de palmier călător nu crește în Hawaii / Rămâne pe mormânt în liniște divină. // Ani și ani secret topit de vânt / Vârf de munte / Palmierul regal întinde crengile brațe să atingă cerul / Aloha e iubire // ... // Aloha e iubire / Universul pe un tobogan găurit, putregăit / Scârțâie / Palmier călător / În lacrimi / Mauna Ala”. Pe parcurs, se fac dese referiri poetice la această slovă fabuloasă: „Aloha e iubire / O iubire cu multe definiții / Aloha e

dragoste, compasiune, milă, durere, bună ziua, la revedere / O iubire împlinită, fără lacrimi și fără singurătate” („Iubire definite”).

„Și-apoi, mi-ar fi plăcut „Aloha” și pentru că acolo, în Hawaii, și-a ales exilul scriitorul Ștefan Baciu - poet, eseist, critic de artă, profesor la Universitatea din Honolulu. Profesoară universitară este și Cătălina Novac - nu însă Insulă, ci pe continent: la Universitățile George Washington și George Mason.

Cartea este o aloha care cuprinde, între „bună ziua” și „la revedere”, o panoplie variată de stări, sentimente, trăiri, experiențe, opinii, idei - o tematică largă, în imprezibilă „mișcare browniană”, greu de strunit, mai ușor de urmărit - în domoală ori neliniștitoare percuție; totul spus simplu, cu franchețea surprinderii, deși nu lipsește nici metafora. De la revelația nostalgică a locului natal - „În copilărie închideam un pic ochii / Nu mult, să las lumina să intre prin pătură / Să visez o viață în paradis”... („Visul”) la trezirea în ipostaza de emigrant: „...Am deschis pașaportul să arăt statutul de emigrare / Fericită. / Doamna de la vamă m-a privit neîncrezătoare / „Nu știi la ce vii”, mi-a spus cu stupoare. („America”).

În continuare, voi cita, mai mult sau mai puțin aleatoriu, secvențe din această „mișcare browniană”. Iubirea, o tandră căutare: „Visez la iubire / În oraș la mare // Valuri, nisip alb / Și plimbrări pe mal”... („Tronul”). Și: „Inima mea a bătut atât de tare, încât a ieșit din corp / Stele au căzut din ochii tăi / Timpul s-a oprit în șoapta nopții // Cine mă ajută să-mi găsesc inima pierdută?” („Love”). Duoasă, fermecătoare, iubirea: „Iubitul meu e bun și drag / Gesturile, gândurile vin spre mine dintr-un munte de bunătate / Bunătatea care îi curge prin degetele desfășurate / Prin mușchii perfect accentuați / Și foarte bine plasați... // Azi globul pământesc strălucește ca un soare / Nimic nu doare / Lumea rea a dispărut de pe pământ / A plecat pe aripi de vânt / A rămas pământul bogat și senin / Cu iubitul în vis totul e lin” („Iubitul meu bun și drag”).

Relevante - poeziile inspirate de popasurile culturale ale unor călătorii pe mapamond: „Astăzi mă plimb pe urmele lui Hemingway / În orașul în care timpul e oprit în moment / Cu oameni obosiți / Și mambo pe stradă... // Barul e plin de tineri în tricouri de firmă. / O margherita e șapte dolari jumate. // Un lanț greu în fața scaunului de bar / Umbra lui Hemingway / O caut în pahar”. („Havana”). „Veneția”, într-o altă viziune decât romantismul eminescian: „Veneția, o doamnă iubitoare de artă / m-a primit - pe apă... // Oh, câtă frumusețe și stupoare / Regina și marea / o iubire uimitoare ... // Veneția, regina mărilor / Puternică și frumoasă / unește marea cu pictori, sculptori, meșteșugari / Cu opere alese / Regina artelor nemuritoare / Veneția cea strălucitoare”. Cerul, o imensă frescă a norilor: „Cer de plumb / Lume în suferință / Fecioara plutind discret / Ingerii o poartă / Pe nori... // Pe altarul înalt / Tițian a pictat / Mii de nori / Și culori / Emoții vărsate / Rerspirații uitate... // Roșu / Tițian a luminat / Deasupra tuturor / Mantia lui Dumnezeu”. („Norii lui Tițian”). Cu emoție, în „grădina” impresionismului francez: „La Giverny, Monet a plantat nuferi în grădina sa / Și i-a iubit noapte și zi / I-a mângâiat i-a alintat / umbre de lumini nocturne / În ulei pastelat... // La Muzeu la Oranjerie grădina virtuală / Pe pânze enorme / A prins viață // De pe băncuță privesc fascinată”... („Grădina lui Monet”). Mulțumesc, poetei, pentru amintirea stărnită: Am avut șansa să trăiesc aceleași emoții atât la Giverny, admirând nuferii de pe podul arcuit deasupra lacului, cât și în subsolul Muzeului L'Orangerie din Paris, de pe aceeași băncuță, pe care a rămas o părticică din mine; vorba poetei, care încheie astfel minunea: „Când nu poți să vezi cu ochiul / Sufletul îi ține locul”.

...Aloha - emoția unei chemări misterioase!